

تدوین راهبرد سیاست‌گذاری پویا در تعاملات بین‌المللی برای توسعه اقتصادی جمهوری اسلامی ایران

فرزانه نقدی - دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
دکتر مسعود موسوی شفاپی* - دانشیار روابط بین‌الملل، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
دکتر عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری - استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.
دکتر محسن اسلامی - استادیار روابط بین‌الملل، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۶/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۲/۱۵

چکیده

ورود به عصر اطلاعات و ارتباطات و پایان جنگ سرد، مفاهیم و عناصر قدرت را متحول و دولت‌ها را به سمت تجهیز توانمندی‌های نظامی با قدرت اقتصادی، از طریق توجه به شاخص‌های توسعه پایدار و گسترش تعاملات بین‌المللی، هدایت کرد. ایران نیز پس از انقلاب اسلامی و سپس جنگ تحمیلی، هدف کسب جایگاه قدرت اقتصادی منطقه جنوب غرب آسیا را در چشم‌انداز ۱۴۰۴ قرار داده، اگرچه مواجهه با مشکلاتی نظیر جنگ و تنش‌های سیاسی مانع از پیاده‌سازی برنامه‌ای راهبردی عملیاتی برای تعاملات بین‌المللی کشور شده است. این در حالی است که جهانی شدن، موقعیت ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک خاورمیانه و ماهیت منحصر به فرد ج.ا.ایران در منطقه، ضرورت حضور موثر این کشور در زنجیره تولید و تجارت جهانی را ایجاد کرده است. روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی است و به منظور پاسخ‌گویی به سوال اصلی، از تحلیل محتوای کیفی و کمی داده‌ها (ثانویه- کتابخانه‌ای و نخستین- نظرخواهی از خبرگان) و ابزار آماری نظیر SPSS و تحلیل مسیر استفاده شد. بنا به فرضیه پژوهش، راهبرد سیاست‌گذاری پویا، مبتنی بر تعامل سازنده منطقه‌ای و بین‌المللی، فهم کارکرد ساختارهای اقتصاد بین‌الملل و تطابق با استانداردهای بین‌الملل در چارچوب منافع ملی، راهبرد مناسب تعاملات بین‌المللی برای تحقق توسعه اقتصادی جمهوری اسلامی است، که در نهایت بهبود قدرت منطقه‌ای کشور در قالب شاخص‌های قدرت سازنده را به همراه خواهد داشت.

واژه‌های کلیدی: توسعه اقتصادی، تعاملات بین‌المللی، سیاست‌گذاری پویا، قدرت سازنده.

۱. مقدمه

در عصری که نقل و انتقال فن آوری، سرمایه و نیروی کار مرزها را پیموده و به سرعت در حال گسترش و جابجایی است؛ سرمایه‌داری و مالیه بین‌الملل در میزان توسعه‌یافتگی یا عقب‌ماندگی کشورها تأثیرگذارند؛ منافع و روابط اقتصادی، سیاسی و امنیتی قدرت‌های اقتصادی (نظیر آمریکا، اروپای غربی، روسیه و چین) منافع و ترجیحات دیگر بازیگران نظام بین‌الملل را تحت تأثیر قرار می‌دهد (see Pashapoor, 2018) و نهادهای اقتصادی بین‌المللی نظیر سازمان تجارت جهانی^۱ قواعد حاکم در تعاملات اقتصادی را تنظیم می‌کند، رقابت و کسب توان رقابتی، که لازمه توسعه اقتصادی است، بدون حضور در شرایط رقابت، تعامل و مشارکت با دیگر اعضای نظام بین‌الملل در شکل‌دهی به مظاهر اقتصادی منطقه‌ای و جهانی امکان‌پذیر نخواهد بود (Institute for Trade Studies and Research, 2004: 25-30). از این رو، فرآیند سیاست‌گذاری و تدوین خط‌مشی دولت‌ها، بیش از پیش از مولفه‌های خارجی و بین‌المللی تأثیرپذیری دارد و برقراری سطحی از تعامل با دیگر کشورها و همچنین توجه به الزامات و رژیم‌های بین‌المللی شکل‌دهنده به نظم بین‌الملل - نظیر اصول سازمان تجارت جهانی^۲ (۱۹۹۴)، که متأثر از روند جهانی شدن در حال تحول و گسترش است، در سیاست‌گذاری نظام‌های سیاسی به یک ضرورت غیرقابل انکار تبدیل شده است (Howlett et al, 2001: 110-117).

با توجه به اهمیت روزافزون نقش تعاملات و مشارکت در تجارت، معاهدات و سرمایه‌گذاری‌های مشترک منطقه‌ای و بین‌المللی، با هدف افزایش نفوذ در سطوح تصمیم‌گیری در نظام بین‌الملل و دستیابی به اهداف توسعه اقتصادی، در اغلب نظام‌های سیاسی، بخشی از سند چشم‌انداز به برنامه‌های روابط خارجی و تعاملات بین‌المللی اختصاص یافته است. مالزی، با سیاست‌گذاری صحیح در زمینه تعاملات بین‌المللی، افزایش توانمندی و نفوذ در عرصه اقتصاد بین‌الملل (see B. Shoraka et al, 2008) را پیگیری می‌کند. عربستان سعودی، بخش ویژه‌ای از سیاست‌های توسعه‌ای را به طراحی برنامه‌های راهبردی ارتقای وضعیت کشور در اقتصاد جهانی،

1. World Trade Organization (WTO)

2. World Trade organization

بالا بردن قدرت رقابتی و گسترش همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی اختصاص می‌دهد (see B. Shoraka et al, 2009) و آمریکا در استراتژی روابط بین‌المللی، جایگاه برتر بین‌المللی و نقش هدایت‌گر یا هژمون اقتصادی را برای خود متصور است (see Albright, 1999).

مطالعات فوق و همچنین بررسی تجربیات کشورهای موفق نظیر چین، اندونزی، کره جنوبی، سنگاپور و ...، حاکی از آن است که سیاست‌گذاری در این کشورها با هدف تنظیم روابط موثر خارجی و پیشبرد اهداف توسعه اقتصادی، بیشتر از رویکردهای بین‌المللی اقتصاد محور (کاربست استراتژی‌هایی نظیر اقتصاد باز و با ثبات، توسعه صادرات و جذب سرمایه‌گذاری خارجی) تبعیت کرده و همواره توجه ویژه‌ای به ایجاد پیوندهای اقتصادی و تنظیم معاهدات دو یا چندجانبه با نهادها و کشورهای منطقه و بین‌الملل و متعاقب آن پیروی از استانداردها و هنجارهای نهادهای بین‌المللی معطوف شده است (Shamiri Shekofti and Shahandeh, 2018:37-39).

این در حالی است که بنا به داده‌های جدول (۱) (برگرفته از منابع خبری نظیر پایگاه خبری فولاد ایران، پایگاه خبری صدای ایران و سایت‌های بین‌المللی نظیر سایت فایننشیال تریبیون^۱، مرکز بین‌المللی برای بازیابی دارایی^۲، سایت شفافیت بین‌المللی^۳، مجمع جهانی اقتصاد^۴، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۵، کیوآنالیتیکز^۶ و هریتیج^۷) شاخص‌های تعاملات بین‌المللی در جمهوری اسلامی در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۶ در جایگاه مطلوبی قرار ندارد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

1. Financial Tribune
2. International Center for Asset Recovery
3. Transparency International
4. World Economic Forum
5. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)
6. Keyou Analytics
7. Heritage

جدول (۱): وضعیت جمهوری اسلامی در شاخص‌های تعاملات بین‌المللی

واضح است که کنشگر اقتصادی بین‌الملل، که مبنای تصمیم‌گیری برای سرمایه‌گذاری در یک کشور را بر پایه آمار فوق می‌گذارد، جایگاه جمهوری اسلامی را در موقعیت مناسبی برای حضور و سرمایه‌گذاری باثبات و سود آفرین ارزیابی نمی‌کند. از این رو، این پژوهش با مفروض انگاشتن نقش تعاملات بین‌المللی در توسعه اقتصادی و ضرورت تدوین راهبرد سیاست‌گذاری مناسب تعاملات بین‌المللی جمهوری اسلامی با هدف توسعه اقتصادی، ابتدا به تبیین سیاست‌گذاری پویا و شاخص‌های آن می‌پردازد که چارچوب نظری این پژوهش را تشکیل می‌دهد و سپس شاخص‌های چهارگانه تبیین‌کننده راهبرد سیاست‌گذاری پویا در تعاملات بین‌المللی (تعامل سازنده منطقه‌ای و بین‌المللی، فهم کارکرد ساختارهای اقتصاد بین‌الملل، تطابق با استانداردهای بین‌الملل، منافع ملی) را معرفی می‌کند.

۲. روش تحقیق

گام اول: با توجه به دغدغه اصلی این پژوهش برای تدوین راهبرد سیاست‌گذاری تعاملات بین‌المللی ایران با هدف توسعه اقتصادی، بخش اول چارچوب مفهومی بر شناسایی شاخص‌ها و الزامات سیاست‌گذاری بنا شد. سپس با توجه به نقش پررنگ دولت در سیاست‌گذاری، هدف‌گذاری چشم‌انداز ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی و همچنین ضرورت ریشه‌یابی مشکل در سیاست‌گذاری، مطالعات پژوهش بر آسیب‌شناسی و بررسی کاستی‌های راهبردهای سیاست‌گذاری جمهوری اسلامی در تعاملات بین‌المللی در دوره‌های پیشین متمرکز شد.

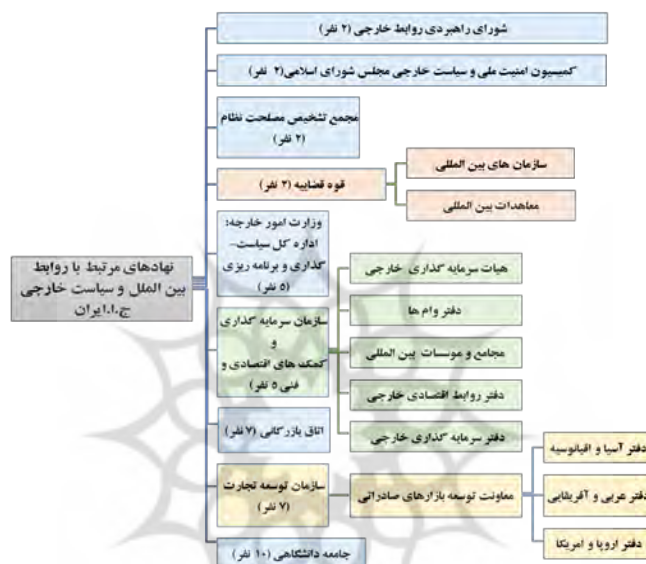
گام دوم: با توجه به نقش دولت و قدرت در سیاست‌گذاری و بررسی تجربیات کشورهای در حال توسعه یا توسعه‌یافته و سیاست‌های راهبردی موفق در جهان (نظیر اندونزی و چین) و همچنین چشم‌انداز این پژوهش در خصوص کاربست راهبرد پیشنهادی، بخش دوم چارچوب مفهومی پژوهش بر تبیین قدرت منطقه‌ای سازنده و شاخص‌های آن بنا شد.

گام سوم: با جمع‌آوری داده‌های ثانویه (مطالعات اسنادی، کتابخانه‌ای، گزارش‌ها، مجلات تخصصی و بررسی تجربیات و سیاست‌های راهبردی موفق در جهان) و نخستین (توزیع پرسشنامه در میان جامعه نمونه) تعریف عملیاتی از مفاهیم کلیدی پژوهش شامل توسعه اقتصادی، تعاملات بین‌المللی، شاخص‌های اقتصادی موثر در تعاملات بین‌المللی، سیاست‌گذاری، شاخص‌های راهبرد سیاست‌گذاری پویا در تعاملات بین‌المللی و قدرت سازنده ارائه شد. به این ترتیب که، پس از جمع‌آوری پرتواترترین شاخص‌ها بر اساس جداول فراوانی مبتنی بر داده‌های ثانویه، پرسشنامه‌ای متشکل از ۹ شاخص اصلی و ۷۲ شاخص فرعی تنظیم و با دو هدف زیر در اختیار جامعه نمونه قرار گرفت.

- تأیید روایی و پایایی شاخص‌های اصلی و فرعی،
- تأیید سازگاری درونی و بیرونی شاخص‌های مزبور در جامعه ایرانی و بومی‌سازی آن در کشور.

نظر به روند سیاست‌گذاری و تعیین خط‌مشی در جمهوری اسلامی، جامعه نمونه به روش تصادفی از میان نخبگان و کارشناسان اجرایی در ۹ نهاد موثر در سیاست‌گذاری روابط بین‌المللی به شرح جدول زیر و به تناسب ساختار هر نهاد انتخاب شد.

جدول (۲): جامعه نمونه

گام چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش بر مبنای چارچوب نظری (راهبرد سیاست‌گذاری پویا و قدرت منطقه‌ای سازنده) و یافته‌های پژوهشی مبتنی بر یافته‌های کتابخانه‌ای و داده‌های آماری حاصل از پرسشنامه‌های توزیعی در میان جامعه نمونه. مطالعات فرسنگی

برای آزمون فرضیه و تأیید شاخص‌ها و زیر شاخص‌های راهبرد پیشنهادی، با استفاده از روش ترکیبی توصیفی/تبیینی-تحلیلی، به تجزیه و تحلیل کیفی و کمی داده‌های ثانویه (اسنادی و کتابخانه‌ای) و نخستین (توزیع پرسشنامه)، پرداختیم و از جداول میانگین و انحراف معیار و آزمون کولموگروف-اسمیرنوف، آزمون مجذور کای (X²) و تحلیل مسیر استفاده و پس از تأیید فرضیه اصلی و مدل پیشنهادی، راهبرد سیاست‌گذاری پویا مبتنی بر چهار شاخص «تعامل سازنده منطقه‌ای و بین‌المللی»، «فهم کارکرد ساختارهای اقتصاد بین‌الملل»، «تطابق با استانداردهای بین‌الملل» و «منافع ملی» و سپس مدل پیشنهادی ارائه شد.

۳. مباحث نظری (راهبرد سیاست‌گذاری پویا مبتنی بر قدرت منطقه‌ای سازنده)

با وجود تأکید بسیاری از مطالعات مرتبط با سیاست‌گذاری اقتصادی بر اهمیت نقش تعاملات بین‌المللی و چشم‌انداز کشور برای دستیابی برای قدرت منطقه جنوب غرب آسیا، راهبرد مشخصی برای دستیابی به این جایگاه ارائه نشده است که احتمالاً دلیل آن را می‌توان در نقش کم‌رنگ تعاملات بین‌الملل و رویکردهای اقتصادمحور در سیاست خارجی جمهوری اسلامی جستجو کرد.

کتاب مطالعه خط‌مشی عمومی، ضمن تبیین نظریه‌های موجود و بررسی نقش دولت، بازیگران، عوامل داخلی و خارجی موثر در هر یک از نظریه‌ها، فرایند تدوین خط‌مشی و مراحل آن از ابتدا تا روش‌های ارزشیابی و درنهایت اصلاح یا دگرگونی در خط‌مشی‌های تدوین‌شده را بیان می‌کند (see Howlett et al, 2011). کتاب چارچوبی نظری برای بررسی سیاست تطبیقی، با تکیه بر سه سطح نظام، فرآیند و سیاست‌گذاری و مطالعه نظام‌های سیاسی نشان می‌دهد که چگونه ساختار، فرآیند و گفتمان سیاسی حاکم در کشورهای مختلف، نحوه برخورد انواع نظام‌های سیاسی با مسائل داخلی و ترکیب‌بندی سیاست خارجی و روابط و تعاملات بین‌المللی را شکل می‌دهد (see Almond et al, 2002).

بنا به اعتقاد لاسول، قدرت خط‌مشی‌گذاری با قدرت حکومت و به‌طور کلی قدرت یک کشور درآمیخته است (Hallsworth et al, 2011: 17) و تسلیمی فرآیند عمومی در خط‌مشی‌گذاری را در ۴ مرحله زیر بیان می‌کند: ۱. شناخت ارزش‌های حاکم و اولویت‌بندی؛ ۲. شناخت امکانات، منابع و ظرفیت‌های موجود؛ ۳. شناخت مسائل و مشکلات جامعه و اهمیت آن‌ها؛ ۴. شناخت ساختارهای رسمی و غیررسمی «ارتباطات»، هماهنگی‌ها و مناسبت‌ها (Taslimi, 2011: 80-81). متوسلی، ضمن بررسی شاخص‌های توسعه اقتصادی در کشورهای مختلف، طبقه‌بندی مدل‌های اقتصادی و نقد سیاست‌های اقتصادی درون‌نگر، تأکید ویژه را بر گسترش تجارت خارجی، به‌ویژه تقویت ابعاد سازمانی و نهادی، قرار می‌دهد (see Motevaseli, 1995). بنا به اعتقاد آنا دیکسون در کتاب توسعه و روابط بین‌الملل، جهانی‌شدن ضرورت بازناندیشی نسبت به توسعه و بازننگری در تعریف آن در گفتمان نظام بین‌الملل را ایجاد کرده است. وی با بررسی جنبه‌های

گوناگون توسعه، بیان می‌دارد که توسعه اقتصادی و تجارت، موتور رشد و نیاز جامعه بشری است که با تحولات و تغییرات بین‌الملل پیوند خورده است (see Dickson, 2008).

مقاله «نقش سیاست خارجی در توسعه اقتصادی و ظهور جهانی چین» بر نقش دیپلماسی اقتصادی و اتخاذ سیاست خارجی توسعه‌گرا و برون‌نگر در دیدگاه رهبران چین که مسائل جهانی شدن و بین‌الملل، فهم رویکردهای بین‌الملل و برقراری روابط صلح‌آمیز و همکاری‌جویانه را برای رسیدن به هدف توسعه‌یافتگی مدنظر قرار می‌دهند، تأکید می‌کند (Jahangiri and Saei, 2018:210). در «سیاست خارجی عمل‌گرایانه و توسعه اقتصادی»، تأکید می‌شود که چین با تکیه بر سیاست خارجی عمل‌گرا و اقتصادمحور توانست بر دیدگاه‌های هویت‌گرا و ایدئولوژیک صرف، فائق آمده و با اعمال اصلاحات اقتصادی و پیاده‌سازی اصول همزیستی مسالمت‌آمیز و همسایه خوب، خیزش مسالمت‌آمیز این کشور و در نتیجه تبدیل به دومین اقتصاد بزرگ جهان را رقم بزند (Barati and Shirkhani, 2013:159-162).

در «راهبرد سیاست خارجی برای ارتقای جایگاه اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در شرایط جدید بین‌المللی»، بیان می‌شود که برای تحقق اهداف چشم‌انداز، دولت نیازمند ایجاد ثبات و آرامش در منطقه آشوب‌زده خاورمیانه و نقش‌پذیری فعال در همکاری‌های اقتصادی و تجاری منطقه‌ای و بین‌المللی است. بنا به مقاله فوق، راهبردهای کوتاه‌مدت، غیرواقع‌بینانه و تناقض‌آمیز سیاست خارجی جمهوری اسلامی به همراه ساختارهای ضعیف تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی به تضعیف اعتبار جهانی جمهوری اسلامی، امنیتی شدن چهره آن، افزایش تنش‌های منطقه‌ای و تبدیل نظام به تهدیدی جدی در بین‌الملل و در نتیجه کاهش انتخاب‌های استراتژیک این کشور منجر شده است (Vaezi et al, 2014:320-328).

در مقاله «رویکرد توسعه محور به سیاست خارجی ایران»، ضمن بررسی چالش‌های داخلی و ایدئولوژیک برای اتخاذ رویکردهای توسعه محور در جمهوری اسلامی، با تأکید بر رابطه سه وجهی میان توسعه، سیاست خارجی و جهانی شدن در دو سطح داخلی و بین‌المللی، این‌طور نتیجه‌گیری می‌شود که اتخاذ رویکرد توسعه‌محور در سیاست خارجی از یک سو یکپارچگی سیاست‌های داخلی و مجموعه نظام سیاسی و از سوی دیگر درک کارکردهای نظام بین‌الملل و

تحولات پرشتاب محیط پویای نظام بین‌المللی تحت تأثیر نیروهای جهانی شدن و برقراری تعامل با سایر کنشگران این نظام را می‌طلبد (Mousavi Shafaie, 1389:327)

مبنای نظری این پژوهش برای تدوین راهبرد سیاست‌گذاری پویا در تعاملات بین‌المللی با هدف توسعه اقتصادی ایران بر دو بخش بنا شده است. مبنای نظری بخش اول، مبتنی بر سیاست‌گذاری راهبردی و شاخص‌های آن است که در پایان شاخص‌های چهارگانه راهبرد سیاست‌گذاری تعاملات بین‌المللی جمهوری اسلامی را ارائه می‌دهد، و مبنای نظری بخش دوم، که جایگاه قدرت موردنظر جمهوری اسلامی در نتیجه سیاست‌گذاری تعاملات بین‌المللی را مدنظر قرار می‌دهد، بر پایه نظری قدرت منطقه‌ای سازنده و شاخص‌های آن بنیان شده است. به این منظور ابتدا مفهوم سیاست‌گذاری و راهبرد سیاست‌گذاری پویا در تعاملات بین‌المللی و سپس شاخص‌های قدرت منطقه‌ای سازنده تعریف می‌شود تا در پرتو فهم سیاست‌گذاری و مفاهیم کلیدی آن، تبیین راهبرد پیشنهادی این پژوهش و شاخص‌های چهارگانه آن صورت پذیرد.

۳-۱. سیاست‌گذاری

سیاست‌گذاری، در ایران از پیشرفت قابل توجهی برخوردار نشده، علمی است چند رشته‌ای و میان و فرا رشته‌ای که به شناخت عملی نهادها از جمله دولت نسبت به جنبه‌های مختلف زندگی و تعامل با دنیای خارج می‌پردازد (Ashtariyan, 1997:160-161 & 169). بنابراین سیاست‌گذاری مجموعه اقداماتی است که دولت به نیابت از ملت اتخاذ می‌کند و در قالب بایدها و نبایدها، قوانین، تصمیمات و سیاست‌ها جلوه می‌یابد (Birkland, 2015:157 & 178). جمع‌بندی تکمیلی از ویژگی‌های سیاست‌گذاری حرفه‌ای عبارت است از:

- ✓ با در نظر گرفتن اهداف بلندمدت، چشم‌اندازی از اثرات بلندمدت خط‌مشی در آینده ارائه دهد.
- ✓ عناصر ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی را لحاظ کرده باشد.
- ✓ از خلاقیت و نوآوری لازم برای پرسش و پاسخ و ارائه پیشنهادهای هوشمندانه برخوردار باشد.

- ✓ بهترین شواهد و داده‌های جمع‌آوری شده از منابع معتبر را در اختیار داشته باشد.
- ✓ جامع باشد (اثرات مستقیم و غیرمستقیم خط‌مشی در بخش‌های مختلف را در نظر گرفته باشد).

- ✓ از سیستم ارزیابی خط‌مشی در طول دوره و پایان دوره برخوردار باشد.
- ✓ قابلیت بازنگری در خط‌مشی، روند اجرایی و اثرگذاری آن را لحاظ کرده باشد.
- ✓ در طول دوره پیاده‌سازی، بر بخش یادگیری از تجربیات حاصل و بایدها و نبایدهای سیاست‌های اعمال‌شده تأکید کند (Hallsworth et al, 2011: 17).

بنا به شکل زیر، سیاست‌گذاری فرآیندی است که با توجه به نیازها و بحران‌های موجود در محیطی پویا و تحول‌پذیر شکل می‌گیرد و روحیه خلاقانه، نوآورانه و همچنین یادگیرنده سیاست‌گذاران را می‌طلبد (Hallsworth et al, 2011, 11: 33 & 47-48).

شکل (۱): رسم توضیحی محیط سیاست‌گذاری

(Source: Malekmohammadi, 2016: 303-304)

پیداست که سیاست‌گذاری در این «دنیای کوچک‌شده»، که گسترش نقش پررنگ بازیگران غیردولتی و فنآوری‌های نوین را نیز باید در آن لحاظ کرد، دانشی است پویا که ادغام دیدگاه‌های

ملی در جهانی را می‌طلبد؛ تقریباً روزی نیست که، تحت تاثیر رویدادهای نظام بین‌الملل، به نوعی حاکمیت دولت‌ها زیر سوال نرود (Rosenau, 2009: 208).

در برنامه‌های راهبردی نیز که با رویکردهای مختلف برای جمهوری اسلامی ارائه شده است، همواره، شاخص‌هایی نظیر تعامل سازنده و کاهش تنش‌های منطقه‌ای مورد توجه قرار گرفته است. به‌طور مثال، مصلی‌نژاد در مدل راهبردی پیشنهادی که از روش سیاست‌گذاری انسجام درونی و تحلیل SWOT بر پایه نقاط قوت/ضعف و فرصت‌ها/تهدیدها در جمهوری اسلامی بهره گرفته است، بر اصولی نظیر مصالحه‌گرایی و تعامل سازنده در راستای تنش‌زدایی و افزایش همکاری‌های بین‌المللی و اعتمادآفرینی در منطقه و بین‌الملل در چارچوب فهم درست از منافع ملی تأکید می‌کند (Mossalanejad, 2018: 63).

با مفروض انگاشتن اینکه، میان مسائل داخلی و مشکلات خارجی بیشتر شباهت وجود دارد تا اختلاف؛ می‌توان گفت که سیاست خارجی و داخلی هر دو از یکدیگر و از محیط بیرون تأثیرپذیری دارند و آنچه تحت عنوان مهم‌ترین مباحث سیاست‌گذاری، نظیر «منش ملی»، «منافع ملی»^۲ و «روح ملی»^۳، تعریف می‌شود یا دیگر اهداف و دغدغه‌های ملی نظیر پرستیژ و دستاوردهای اقتصادی، توسعه‌ای و حتی امنیت ملی بخشی از اهداف سیاست خارجی را نیز تشکیل می‌دهد. به همین دلیل است که از مهم‌ترین وظایف سیاست‌گذاری ایجاد تعادل میان منافع داخلی و خارجی کشور و همچنین اجماع نظر میان عناصر و نهادهای موثر بر تصمیم‌گیری و اجرا نسبت به منافع ملی است. بنابراین، سیاست‌گذاری پویا برون‌گرایی و درون‌گرایی را توأمان باهم دارد و با توجه به تغییرات و پویایی محیط خارج توانایی تطبیق با تحولات جدید را در خود ایجاد می‌کند. از این‌رو، بر این باوریم که راهبرد موردنیاز جمهوری اسلامی در سیاست‌گذاری تعاملات بین‌المللی، راهبرد سیاست‌گذاری پویاست که ضمن توجه به ارزش‌ها، اهداف و منافع داخلی، با رویه‌ها، رژیم‌ها، دانش و استانداردهای جهان خارج نیز ارتباط برقرار

1. National Character

2. National Interest

3. National Mood

می‌کند. به علاوه، سیاست‌گذاری در هدف غایی خود، کسب سهم و جایگاه بهتر از قدرت و ثروت جهان را مطالبه می‌کند. بنابراین قدرت هسته مرکزی سیاست‌گذاری را تشکیل می‌دهد که در ادامه به نقش تعیین‌کننده آن در سیاست‌گذاری پویا می‌پردازیم.

۲-۳. قدرت در سیاست‌گذاری پویا

در پرتو هر سیاست‌گذاری، قدرت سیاسی وسیله‌ای برای دستیابی به خواسته‌های ملت است. مردم در نهایت خواستار آزادی، امنیت، سعادت و قدرت هستند. بنابراین، نشانه‌های سیاست بین‌الملل هرچه باشند در راس آن‌ها قدرت قرار دارد و معادله قدرت همان‌طور که در منازعه و جنگ اثرگذار است تاثیر خود را در فرآیند مبادله اقتصادی و دیپلماسی هسته‌ای نیز به‌جا خواهد گذاشت (Mossalanejad, 2017: 796). ماری فالت معتقد است که هدف از مطالعه قدرت این نیست که بدانیم آن را کجا اعمال کنیم بلکه هدف آن است که بیاموزیم چگونه آن را گسترش دهیم. قدرت ناب، سرکوبگر، کنترل‌کننده یا مجری زور نیست؛ بلکه هوشمند، طالب همکاری و نیازمند مشارکت فعال است (به نقل از Pearce, 2013: 646). از این منظر به تدریج، توجه بازیگران نظام بین‌الملل از ماهیت سخت نظامی قدرت به سمت ماهیت نرم و به‌زعم ژوزف نای، منابع سه‌گانه آن شامل فرهنگ (قابلیت جذب دیگر فرهنگ‌ها)، ارزش‌های سیاسی (برخورداری از مقبولیت داخلی و خارجی) و سیاست خارجی (see Nye, 2006: 94-95) معطوف شده است. از سوی دیگر، با شکل‌گیری مجموعه‌های امنیتی و قدرت‌های منطقه‌ای (بوزان و ویور) در سلسله مراتب قدرت، توجه بسیاری، نظیر دیوید لیک^۲ (2009)، پدرسن^۳ (2002)، فلمس^۴ (2007)، نولت^۵ (2007)، به بررسی کارکرد نقش قدرت‌های منطقه‌ای معطوف و این‌طور بیان شد که صرف برخورداری از ویژگی‌های قدرت منطقه‌ای نظیر حدود مرزی، جمعیت، منابع

1. Mary Parker-Follett (1868-1933)

فیلسوف، مددکار اجتماعی و مشاور تئودور روزولت، ۲۶ امین رئیس‌جمهور ایالات متحده آمریکا

2. David Lake

3. Thomas Pedersen

4. Daniel Flesmes

5. Detlef Nolte

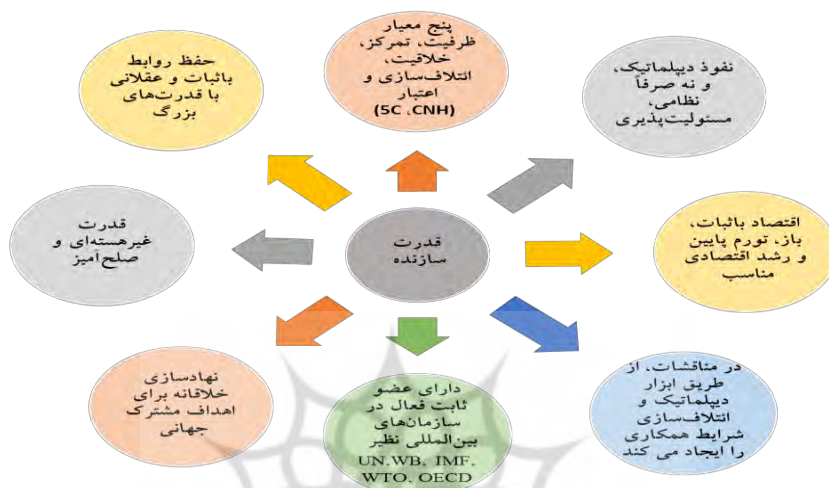
سرزمینی و ...، امتیازات قدرت منطقه‌ای را به همراه ندارد و کسب جایگاه قدرت منطقه‌ای و حفظ آن، علاوه بر پیش‌نیازهای مادی، الزامات رفتاری، فرهنگی و اقتصادی را می‌طلبد. از این منظر، اگرچه جمهوری اسلامی از ظرفیت‌های قابل توجهی برای تبدیل به قدرت منطقه‌ای برخوردار است، اما به دلیل برخی چالش‌های داخلی (نظیر تعارض در رویکردهای برون‌زا و درون‌زا در میان نخبگان سیاسی و نهادهای قانون‌گذار) و خارجی (نظیر تحریم‌ها و تنش‌های منطقه‌ای) نتوانسته است به جایگاه مورد انتظار، به لحاظ پذیرش و نفوذ در میان سایر بازیگران منطقه، دست یابد (Samiee Esfahan and Amirbe, 2011: 114) و نیازمند گسترش همکاری‌های سیاسی، اقتصادی و توسعه‌ای و جلب همراهی و پذیرش سایر کنشگران سیاسی منطقه نظیر عربستان سعودی، ترکیه و پاکستان است. این در حالی است که ایران با برخی از دولت‌ها در بحران روابط سیاسی و بعضاً جنگ نیابتی است، کشورهای منطقه از زمینه‌های سیاسی مورد نیاز برای برقراری تعاملات اقتصادی با جمهوری اسلامی برخوردار نیستند (see Rezaei, 2009) یا تعاملات تجاری عمدتاً به محصولات نفتی و پتروشیمی محدود است.

با توجه به شرایط فوق و برخی موضع‌گیری‌های منطقه‌ای علیه جمهوری اسلامی، بر این باوریم که به‌عنوان یک قدرت بالقوه منطقه‌ای، جمهوری اسلامی می‌باید در قالب توانمندی‌های قدرت سازنده فرصت همکاری‌های گسترده‌تر با سایر نهادهای منطقه‌ای و بین‌المللی را فراهم آورد. بنابراین بحث کوتاهی به قدرت سازنده و شاخص‌های آن اختصاص می‌یابد.

۳-۳. قدرت سازنده

در مجموع، قدرت‌های سازنده نظیر استرالیا، اندونزی، هند و ...، اهداف اصلی را این‌گونه تعریف می‌کنند؛ گسترش و تسهیل همکاری‌های اقتصادی و تجاری، توسعه اقتصادهای باز و جهانی، همکاری در زمینه مدیریت مشکلات و ریسک‌های جهانی (نظیر تغییرات جوی و بلایای طبیعی)، توسعه تحقیق، پژوهش و امنیت و حل مناقشات به روش‌های صلح‌آمیز و همکاری‌جویانه و برای دستیابی به اهداف فوق در تنظیم سیاست خارجی ویژگی‌های زیر را مدنظر قرار می‌دهند.

شکل (۲): رسم توضیحی ویژگی‌های قدرت سازنده

(Source: Schiavon and Domínguez, 2016: 498-502)

۳-۴. راهبرد سیاست‌گذاری پویا در تعاملات بین‌المللی با نظر به جایگاه قدرت

دولت‌ها در قرن ۲۱ وقتی کارآمد هستند که با سیاست‌گذاری صحیح در جهت هدایت معنادار تعاملات بین‌المللی و بهره‌مندی از ابزار مختلف آن نظیر معاهدات دو یا چند جانبه، بتوانند در بستر اقتصاد جهانی و برقراری تعامل میان اقتصاد ملی و جهانی، به بسط اقتصاد ملی و رفاه عمومی شهروندان خود بپردازند (see Bayn and Woolcoc, 2009).

بایسته‌های سیاست خارجی موفق اقتصادمحور برای جمهوری اسلامی، در بعد بین‌المللی، را می‌توان مبتنی بر شناخت تحولات ساختاری، درک صحیح از منافع سایر کنشگران منطقه و بین‌الملل طرف تعامل، شناخت بازارهای هدف و کاهش موانع تجاری برای حضور در آنها و در ابعاد داخلی، بهره‌برداری از فرصت‌های ژئوپلیتیک و ژئواکونومیک کشور، درک صحیح از منافع ملی و کاهش تعارضات داخلی میان دستگاه‌های مختلف سیاسی و اقتصادی، فعال‌سازی بخش خصوصی و بهره‌برداری از قابلیت‌های آن و همچنین تقویت ساختارهای قدرت نرم دانست (Houshisadat, 2015: 14-16).

بنابراین و بر مبنای چارچوب مفهومی راهبرد سیاست‌گذاری پویا، به‌عنوان متغیر مستقل این پژوهش، برای تحقق توسعه اقتصادی در جمهوری اسلامی نیازمند تنظیم راهبردی در زمینه هدایت تعاملات بین‌المللی و سامان‌دهی روابط خارجی کشور هستیم که آن را به سمت قدرت منطقه‌ای سازنده هدایت کند. از نظر فرضیه اصلی این پژوهش، ارکان این راهبرد می‌باید بر ۴ شاخص تعامل سازنده منطقه‌ای و بین‌المللی، فهم کارکرد ساختارهای اقتصاد بین‌الملل، تطابق با استانداردهای بین‌الملل و منافع ملی به شرح زیر مبتنی باشد.

جدول (۳): تعریف عملیاتی شاخص‌های راهبرد سیاست‌گذاری پویا در تعاملات بین‌المللی ایران با هدف توسعه اقتصادی

<p>تعامل سازنده منطقه‌ای و بین‌المللی به معنای</p> <ul style="list-style-type: none"> - برقراری روابط سازنده و متعامل با کشورهای منطقه‌ای و بین‌المللی - برقراری روابط سازنده و متعامل با نهادهای منطقه‌ای و بین‌المللی دولت محور نظیر IMF، UNCTAD، سازمان تجارت و بانک جهانی - برقراری روابط سازنده و متعامل با بازیگران غیردولتی نظیر شرکت‌های چندملیتی و فراملیتی - عضویت و مشارکت فعالانه در معاهدات منطقه‌ای و بین‌المللی دو یا چندجانبه
<p>فهم کارکرد ساختارهای اقتصاد بین‌الملل</p> <ul style="list-style-type: none"> - تحول ساختار قدرت در نظام بین‌الملل از ماهیت صرفاً سخت‌نظامی و مادی به سوی ساختار اقتصادی و توسعه فن - نقش آفرینی دیپلماسی اقتصادی و اهمیت تنظیم روابط اقتصادی خارجی در کنار دیپلماسی سنتی - انتقال تدریجی قدرت از قطب‌های نظامی به قطب‌های اقتصادی و صنعتی - همگرایی بازارهای کالا، پول و مالیه، سرمایه، تولید و نیروی کار، رفع موانع تجاری و فن‌آوری اطلاعاتی؛ گسترش ه تعامل اقتصادی میان کشورها؛ درهم‌تنیدگی سیاست و اقتصاد در یکدیگر و شکل‌گیری متغیرهای جدید اقتصادی در ر بین‌الملل نظیر * بازرگانی بین‌الملل و جریان تجارت کالا و خدمات؛ نرخ تعرفه گمرکی * بازارهای سرمایه و سرمایه‌گذاری؛ نرخ ارز و جریان‌ات سیاسی و اقتصادی کشورهای هدف * اقتصاد پولی و مالی کلان بین‌المللی و ساختارها و رژیم‌های حاکم بر آن * اقتصاد سیاسی بین‌الملل؛ تحریم، مذاکره، امنیت ملی و قراردادهای بین‌المللی - اثرگذاری فزاینده منافع اقتصادی، سیاسی و امنیتی قدرت‌های اقتصادی برتر جهان بر منافع و ترجیحات بازیگران نظام
<p>تطابق با استانداردهای بین‌الملل؛ مهم‌ترین استانداردهای حکمروایی، مالی، بانکی و پولی عبارت است از:</p> <ul style="list-style-type: none"> - استانداردهای سازمان‌های جهانی نظیر بانک جهانی، سازمان تجارت جهانی، آنکتاد نظیر - پیاده‌سازی اصول حکمروایی خوب (پاسخ‌گویی و آزادی بیان، ثبات سیاسی و عدم خشونت، اثربخشی دولت، کیفیت مقررات، مبارزه با فساد و حاکمیت قانون) - رفع موانع تعرفه‌ای و سرمایه‌گذاری - آزادسازی اقتصادی و بازار - استانداردهای مالی و بانکی نظیر <p>Risk Management, Compliance, CFT, AML/KYC/Due Diligence, IFRS, FATCA, FATF</p>
<p>مصالح ملی</p> <ul style="list-style-type: none"> - قدرت ملی و جایگاه آن در نظام بین‌الملل - ثبات (اجتماعی، سیاسی، اقتصادی) - توسعه اقتصادی

مدل مفهومی این پژوهش در شکل زیر نمایش داده شده است که بر مبنای آن، راهبردی ارائه می‌شود که به تقویت شاخص‌های اقتصادی و تعاملاتی قدرت سازنده در جمهوری اسلامی کمک می‌کند. بنا به چارچوب مفهومی (شکل ۳)، قدرت سازنده، در کنار شاخص‌های نظامی، تمرکز سیاست‌گذاری را بر تقویت شاخص‌های اقتصادی و تعاملات بین‌الملل (دیپلماسی اقتصادی، سیاست خارجی و روابط بین‌الملل) قرار می‌دهد. نظر به برخورداری از ظرفیت‌های بالقوه قدرت منطقه‌ای در جمهوری اسلامی، بر این باوریم که راهبرد سیاست‌گذاری پویا مبتنی بر شاخص‌های اصلی و فرعی فوق، بستر لازم برای تبدیل جمهوری اسلامی به قدرت منطقه‌ای هژمون و از آن مهم‌تر قدرت منطقه‌ای سازنده را فراهم می‌سازد.

شکل (۳): رسم توضیحی مدل مفهومی پژوهش مبتنی بر قدرت منطقه‌ای سازنده

۴. یافته‌های پژوهش

۴-۱. یافته‌های کتابخانه‌ای

در جدول زیر چکیده مطالعات انجام‌شده در خصوص وضعیت شاخص‌های تعاملات بین‌المللی موثر بر توسعه اقتصادی در ۴ کشور موفق در مقایسه با ایران ارائه می‌شود.

جدول (۴): مقایسه وضعیت شاخص‌های تعاملات بین‌المللی

کشور	اندونزی	چین	کره جنوبی	روسیه	ایران
هدف: توسعه اقتصادی	√	√	√	√	√
مشارکت فعال و تعامل آمیز با نظام بین‌الملل	نقش‌پذیری در مناقشات منطقه‌ای و بین‌المللی به‌عنوان قدرت منطقه‌ای سازنده	√ تاسیس دو بانک AIIB و ADB و عضوپذیری از سایر کشورها	√ عضویت فعال در معاهدات دو یا چندجانبه بین‌المللی	√ یکی از ۵ عضو اصلی شورای امنیت	نسبتاً ضعیف
اصلاحات داخلی، بهبود شاخص‌های حکمروایی خوب	√ اصلاحات نظام بانکی، بهبود شاخص‌های حکمروایی خوب	√ متنوع‌سازی در اقتصاد	√ حذف تعرفه‌ها، اصلاح روش‌های پرداخت در تجارت داخلی و خارجی	نسبتاً ضعیف	نسبتاً ضعیف
جذب سرمایه‌گذاری خارجی	√ موفق در زمینه همگرایی اقتصادی	√	√	√	نسبتاً ضعیف
عضویت در نهادهای بین‌المللی	√ (نظیر G20)	√ (نظیر G20 و WTO)	√	√ نظیر G8 و WTO	نسبتاً ضعیف
اقتصاد باز و باثبات	√	√	√	نسبتاً ضعیف	نسبتاً ضعیف
توسعه صادرات	√	√	√	√	نسبتاً ضعیف
تحریم‌های بین‌المللی، FATF (مبارزه با پول‌شویی)	در معرض تحریم یا تهدیدهای پول‌شویی قرار ندارد	در معرض تحریم یا تهدیدهای پول‌شویی قرار ندارد	در معرض تحریم یا تهدیدهای پول‌شویی قرار ندارد	برخی تحریم‌های خاص امریکا و اتحادیه اروپا علیه این کشور اعمال شده است.	در معرض تحریم و در لیست هشدار FATF، در کنار کره شمالی، قرار دارد.

همچنین، از مجموع مطالعات ادبیات پژوهش، تجربیات کشورهای موفق و تحلیل داده‌های ثانویه به مجموعه‌ای از شاخص‌های اصلی و فرعی موثر در تدوین راهبرد سیاست‌گذاری پویا در

تعاملات بین‌المللی با هدف توسعه اقتصادی دست یافتیم که در جداول فراوانی مشخص و بر مبنای آن پرسشنامه پژوهش تنظیم و توزیع شد.

۲-۴. یافته‌های آماری

در مجموع، ۴۲ پرسشنامه از جامعه نمونه جمع‌آوری شد. در میان پاسخ‌گویان، ۵۷٪ در مقطع دکتری و ۴۳٪ کارشناسی ارشد، در رشته‌های اقتصاد، روابط بین‌الملل، علوم سیاسی و حقوق بین‌الملل فارغ‌التحصیل شده‌اند و در نهادهای ذیربط در پست اجرایی فعالیت دارند. در بررسی آماری حاصل از ارزیابی ۹ شاخص اصلی متشکل از «توسعه اقتصادی»، «اقتصاد توسعه‌یافته (شاخص‌های اقتصادی موثر در تعاملات بین‌المللی)»، «تعاملات بین‌المللی»، «راهبرد سیاست‌گذاری پویا»، «راهبرد سیاست‌گذاری پویا در تعاملات بین‌المللی برای تحقق توسعه اقتصادی»، «تعامل سازنده منطقه‌ای و بین‌المللی»، «فهم کارکرد ساختارهای اقتصاد بین‌الملل»، «تطابق با استانداردهای بین‌الملل»، «منافع ملی» و زیر شاخص‌های هر یک - در دو بخش سنجش اهمیت شاخص‌ها و سازگاری درونی / بیرونی آن با جامعه ایرانی - یافته‌های زیر حاصل شد:

- در ارزیابی کلیه شاخص‌های اصلی و فرعی، ۱ پایین‌ترین امتیاز و ۳ بالاترین امتیاز بود و در مجموع پاسخ‌دهندگان (برای هر دو بخش سنجش اهمیت و سازگاری) در اغلب موارد امتیاز ۳ و یا ۲ را انتخاب کرده بودند که به معنای تایید شاخص‌های اصلی و فرعی مرتبط با فرضیه اصلی و متغیرهای این پژوهش و همچنین سازگاری شاخص‌ها با جامعه ایرانی و به عبارتی قابلیت بومی‌سازی هر یک در کشور است. «توسعه اقتصادی» با میانگین ۲٫۹۳ و درصد و فراوانی ۹۵٫۲ درصد در اولویت‌های اساسی نخبگان و متخصصان قرار دارد.

- پس از توسعه اقتصادی، به ترتیب تعاملات بین‌المللی (۲٫۸۶)، منافع ملی (۲٫۸۱)، تعامل سازنده منطقه‌ای و بین‌المللی (۲٫۷۹)، اقتصاد توسعه‌یافته (۲٫۷۴)، راهبرد سیاست‌گذاری پویا در تعاملات بین‌المللی برای تحقق توسعه اقتصادی (۲٫۶۹)، راهبرد سیاست‌گذاری پویا و فهم کارکرد ساختارهای اقتصاد بین‌الملل با میانگین یکسان (۲٫۶۴) و در نهایت تطابق با استانداردهای بین‌الملل (۲٫۵۲) از نظر خبرگان در درجه اهمیت قرار داشتند.

- به‌طورکلی، همه شاخص‌ها در حد قابل‌توجهی بالاتر از میانگین مورد انتظار (۱,۵) ارزیابی و مورد تأیید نظر نخبگان و متخصصان واقع شد.

۵. تجزیه و تحلیل و نتیجه‌گیری

به‌منظور آزمون فرضیه اصلی و بررسی اثرگذاری شاخص‌های پیشنهادی راهبرد سیاست‌گذاری پویا در تعاملات بین‌المللی (متغیر مستقل) بر توسعه اقتصادی (متغیر وابسته)، از رگرسیون چندگانه استفاده شد که علاوه بر تعیین ترکیب خطی رابطه بین متغیرها، از طریق مدل تحلیل مسیر به بررسی اثرات غیرمستقیم و اثرات کلی مولفه‌های سیاست‌گذاری بر توسعه اقتصادی نیز پرداختیم. (لازم به توضیح است که این روش تحلیل مسیر برای آزمون و تأیید ارتباط میان سایر شاخص‌های مرتبط با مفاهیم کلیدی پژوهش (نظیر توسعه اقتصادی، تعاملات بین‌المللی و ..) نیز انجام شد که در این مقاله تنها به ارائه اطلاعات آزمون فرضیه اصلی پژوهش اکتفا می‌شود.

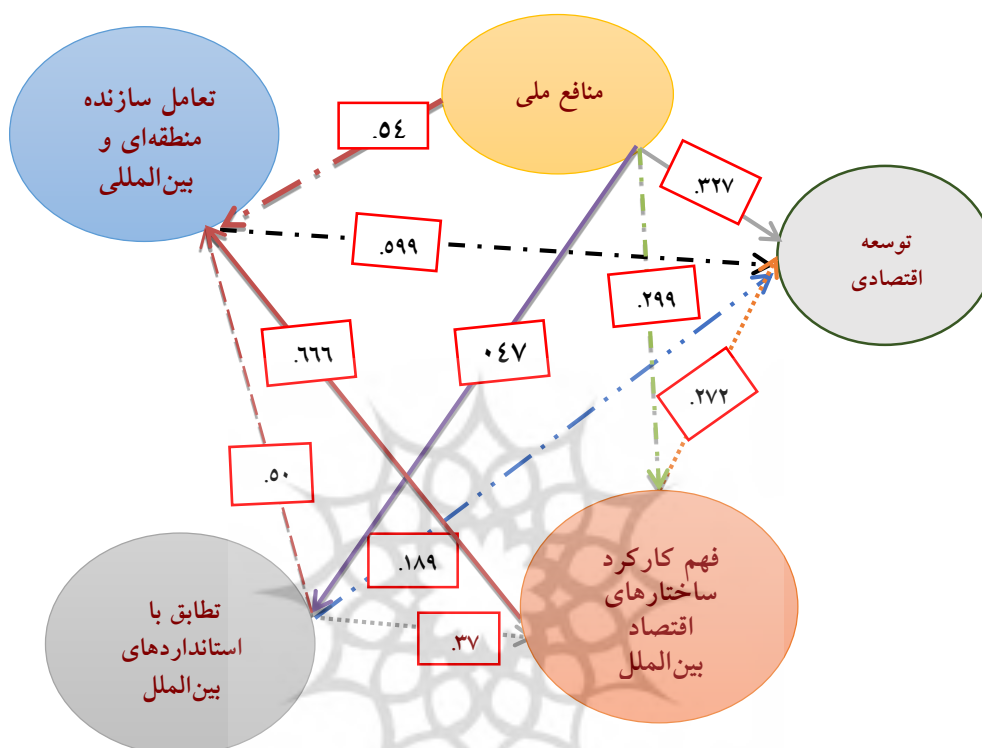
بر اساس نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل نظر نخبگان و متخصصان (جدول ۶)، توسعه اقتصادی با عوامل چهارگانه راهبرد سیاست‌گذاری پویا در تعاملات بین‌المللی با عدد ۸۸,۸ درصد دارای همبستگی از نوع مستقیم با شدت قوی است. ضریب تعیین تعدیل‌شده نیز نشان می‌دهد که ۷۶,۶ درصد تغییرات توسعه اقتصادی از طریق ترکیب خطی متغیرهای چهارگانه راهبرد سیاست‌گذاری پویا در تعاملات بین‌المللی تبیین شده است. در نهایت، بر اساس ضریب استاندارد شده تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته، راهبرد سیاست‌گذاری پویا در تعاملات بین‌المللی تأثیر آماری معناداری بر توسعه اقتصادی دارد. همچنین از نظر ضریب تأثیر متغیرها بر توسعه اقتصادی، متغیر تعامل سازنده منطقه‌ای و بین‌المللی با ضریب تأثیر نزدیک به ۶۰٪ بیشترین اثرگذاری را بر توسعه اقتصادی دارد. سپس متغیرهای منافع ملی، فهم کارکرد ساختارهای اقتصاد بین‌الملل و تطابق با استانداردهای بین‌الملل به ترتیب با ضرایب ۰,۳۲۷، ۰,۲۷۲، ۰,۱۸۹ در توسعه اقتصادی اثرگذار هستند.

جدول (۵): تحلیل رگرسیون میزان اثرگذاری؛ رابطه و ضرایب شدت اثرگذاری شاخص‌های سیاست‌گذاری پویا بر توسعه اقتصادی

		مقدار همبستگی		ضریب تعیین تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد	
		۰.۸۸۸		۰.۷۶۶	0.134	
سطح معناداری	F آماره آزمون	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	مولفه‌ها	
۰.۰۰۰	34.558	.617	4	2.469	اثر رگرسیونی	
		.018	37	.661	باقیمانده	
			41	3.130	کل	
سطح معنی‌داری	T	ضرایب استاندارد شده		ضرایب غیراستاندارد		نام متغیر
		بتا β	خطای B	B		
۰.۹۱۳	.110	---	.276	.030		ضریب ثابت
.001	3.774	.327	.065	.244		منافع ملی
.004	3.088	.272	.074	.227		فهم کارکرد ساختارهای اقتصاد بین‌الملل
.000	7.633	.599	.043	.332		تعامل سازنده منطقه‌ای و بین‌المللی
.027	2.296	.189	.077	.176		تطابق با استانداردهای بین‌الملل

سپس، به‌عنوان گام نهایی برای آزمون اثرپذیری توسعه اقتصادی از راهبرد سیاست‌گذاری پویا و بومی‌سازی شاخص‌های آن از روش تحلیل مسیر استفاده شد. به‌این ترتیب که بر اساس داده‌های گردآوری شده از جامعه نمونه، میزان اثرگذاری شاخص‌های چهارگانه راهبرد سیاست‌گذاری در ۴ مرحله تحلیل مسیر و به ترتیب میزان اثرگذاری هر شاخص بر دیگر شاخص‌ها آزمون شد. شکل (۴) نتیجه تحلیل مسیر نهایی در پایان مرحله چهارم و میزان اثرگذاری مستقیم و غیرمستقیم شاخص‌های راهبرد سیاست‌گذاری پویا بر توسعه اقتصادی را نشان می‌دهد.

شکل (۴): تحلیل مسیر شدت اثرگذاری شاخص‌های راهبرد سیاست‌گذاری پویا در تعاملات بین‌المللی بر توسعه اقتصادی

بنا به نتایج حاصل از تحلیل مسیر، تعامل سازنده منطقه‌ای و بین‌المللی از مهم‌ترین شاخص‌های موثر در راهبرد سیاست‌گذاری پویا در تعاملات بین‌المللی با هدف توسعه اقتصادی است. منافع ملی، فهم کارکرد ساختارهای اقتصاد بین‌الملل و سپس تطابق با استانداردهای بین‌الملل، با کسب امتیاز بالاتر از میانگین مفروض، به ترتیب در رده‌های بعدی تأثیرگذاری بر سیاست‌گذاری پویا در تعاملات بین‌المللی قرار دارد.

بر اساس یافته‌های این پژوهش، بر مبنای مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای، توزیع پرسشنامه میان نخبگان و متخصصان و تجزیه و تحلیل آماری داده‌های نخستین و ثانویه، راهبرد سیاست‌گذاری پویا در تعاملات بین‌المللی در جمهوری اسلامی ایران با هدف توسعه اقتصادی نیازمند برخورداری از چهار رکن اصلی مبتنی بر تعامل سازنده منطقه‌ای و بین‌المللی، فهم کارکرد

ساختارهای اقتصاد بین‌الملل، تطابق با استانداردهای بین‌الملل و لحاظ منافع ملی است که، با تقویت ابعاد مثبت قدرت، جمهوری اسلامی را به قدرت منطقه‌ای سازنده تبدیل می‌کند که به‌جای استفاده از قدرت بازدارنده نظامی، از شاخص‌های برجسته اقتصادی (اقتصاد باز و باثبات، جذب سرمایه‌گذاری خارجی، توسعه صادرات) برخوردار و از مزایای آن بهره‌مند است و همچنین در بحث سیاست خارجی و تعاملات بین‌الملل با برقراری تعامل موثر و سازنده با کنشگران نظام بین‌الملل (کشورهای منطقه و بین‌الملل، نهادهای دولتی و غیردولتی و شرکت‌های چند ملیتی) در تنظیم معاهدات دو یا چندجانبه و تدوین دستور کار نهادهای منطقه‌ای و بین‌المللی حضور فعال و اثرگذار دارد به‌نحوی که اثرگذاری تحریم‌ها را خنثی و یا به‌شدت تعدیل می‌کند. بدین ترتیب، جمهوری اسلامی برای تحقق هدف توسعه اقتصادی در یک نظام پیچیده و در عین حال شکننده تنوع و تحول‌پذیر، که با موجود اجتماعی و پویای انسانی سروکار دارد، همواره از یک راهبرد منسجم و پایدار سیاست‌گذاری پویا پیروی خواهد کرد که از یک‌سو ارزش‌ها، منافع و اولویت‌های داخلی را در نظر می‌گیرد و از سوی دیگر با درک صحیح از هنجارها، رویه‌ها و استانداردهای نظام بین‌الملل ظرفیت و قابلیت اثرگذاری در این نظام را در راستای تقویت شاخص‌های قدرت (منطقه‌ای) سازنده افزایش می‌دهد.

۶.۶. قدرت‌دانی

این پژوهش ارزش علمی خود را مرهون همکاری ارزشمند جامعه نمونه متشکل از نخبگان و صاحب‌نظران نهادهای مهم سیاسی و اقتصادی مشتمل بر وزارت خارجه، سازمان توسعه تجارت، اتاق بازرگانی جمهوری اسلامی و دیگر نهادهای مرتبط با سیاست‌گذاری اقتصادی و سیاسی و همچنین معاونت پژوهشی و آموزشی دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس می‌داند.

Reference

1. Albright, M. K. (1999). United States Strategic Plan For International Affairs. Washington.
2. Ashtariyan, K.(1997). Policy Sciences and Its Achievements for Iran. Law and Political Science, 37 (1063), 159-170.**[In Persian]**
3. Barati, R. & Shirkhani M.A. (2013). Pragmatic Foreign Policy and Economic Development (Case Study: China from 1978-2010), Strategic Studies of Public Policy, 4(12), 133-164.**[In Persian]**
4. Bayne, N. & Woolcock, S. (2009). The New Economic Diplomacy: Decision-Making and Negotiation in International Economic Relations. Translator: Mohammad Hassan Sheikholeslami, Ministry of Foreign Affairs, Tehran.**[In Persian]**
5. Birkland, T. A. (2015). An Introduction to the Policy Process Theories, Concepts, and Models of Public Policy Making. New York: Routledge.
6. B. Shoraka, H.R., Jafari, A., & Kavianifar, M. (2008). Malaysia's 2020 Vision, Center for Strategic Research, Tehran.**[In Persian]**
7. B. Shoraka, H.R. & Jafari, A. (2009). Saudi Arabia's 2025 Vision, Center for Strategic Research, Tehran. **[In Persian]**
8. Dickson, A. (2008). Development and international relations, translator: Hossein Pourahmadi, Institute for Strategic Studies.**[In Persian]**
9. Flandes, D. (2007). Conceptualising Regional Power in International Relations : Lessons from the South African Case Daniel Flandes. In GIGA Research Programme: Power, Violence and Security. Hamburg.
10. Hallsworth, M., Parker, S., & Rutter, J. (2011). Policy Making in the Real World. In Institute for Government. <https://doi.org/10.1111/twec.12234>
11. Houshisadat, S.M. (2015). Economics and Foreign Policy in the Islamic Republic of Iran; Synergy or Conflict (Emphasizing on Explaining the Position of Foreign Policy in the Commercial and Economic Strategy of the Islamic Republic of Iran), Islamic Parliament Research Center Of I.R.I. Tehran.**[In Persian]**
12. Institute for Trade Studies and Research, ministry of Industry, mine and trade. (2004). National Conference of the Islamic Republic of Iran's Accession to the World Trade Organization (WTO) (Opportunities and Challenges). Tehran.**[In Persian]**
13. Jahangiri, S. & Saei, A. (2018). The role of foreign policy in China's economic development and global emergence, World Politics, 7(3) 25, 183-213, DOI: 10.22124 / wp.2018.3233.**[In Persian]**
14. Lake, D. A. (2009). Regional hierarchy: authority and local international order. 35–58. <https://doi.org/10.1017/S0260210509008420>
15. Malekmohammadi, H.R. (2016). On Laswell's shoulders to the border of borderless in policy, Law and Political Science, 71, 301-309.**[In Persian]**

16. Mont, R.J. Almond, G.A., & Paul Jr., (2002). A Theoretical Framework for Comparative Policy Review, translator: Alireza Tayeb, Management and planning studies, Tehran. **[In Persian]**
17. Mossalanejad, A. (2016). Internal Cohesion Policy Making in Strategic Area of the Islamic Republic of Iran, *Geopolitics Quarterly*, 12(4), Summer 2016. 48-72. **[In Persian]**
18. Mossalanejad, A. (2017). Economic policymaking on sanctions control throughout the process of nuclear diplomacy, *politic Quarterly*, 15(47) 3 791-813, DOI: 10.22059/jpq.2017.62865. **[In Persian]**
19. Motevaseli, M. (1995). An overview of the perspectives, theories and policies of economic development, Ministry of Foreign Affairs, Tehran. **[In Persian]**
20. Mousavi Shafaie, S.M. (2010). Development-Oriented Approach to Iranian Foreign Policy; Necessities and Challenges, 40(2), 319-338. **[In Persian]**
21. Nolte, D. (2007). How to Compare Regional Powers: Analytical Concepts and Research Topics. In GIGA German Institute of Global and Area Studies, Hamburg.
22. Nye, B. J. S. (2006). Soft Power, Hard Power and Leadership. *Leadership*, 1-23.
23. Pashapoor, Hojatollah. (2018). The Causes of South West Asia Tensions and the Presence of World Powers in the Region; with Emphasis on Geopolitics of Energy. *Geopolitics Quarterly*, Volume: 13, No 4, Winter 2018.
24. Pearce, J. (2013). Power and the twenty-first century activist: From the neighbourhood to the square. *Development and Change*, 44(3), 639-663. <https://doi.org/10.1111/dech.12035>
25. Pedersen, T. (2002). Cooperative hegemony: power, ideas and institutions in regional integration. 677-696.
26. Ramesh, M., Howlett, H., & Pearl A. (2011). *Studying General Policy*. Translator: Abbas Monavariyan & Ebrahim Golshan, Tehran: Administration Management Training Center. **[In Persian]**
27. Rezaei, M. (2009). Southwest Asia Region, International Peace Studies Centre (IPSC), Retrieved from <http://peace-ipsc.org/fa>. 28.03.2018. **[In Persian]**
28. Rosenau, J. (2009). Political Science in the Minimized World In *Foreign Policy Making in Interdependence of World* by James Barber & Michael Smith, translator: Hassan Seifzadeh, Ghoomes, Tehran. 208-222. **[In Persian]**
29. Samiee Esfahani, A. & Amirbek, A. (2011). Iran's regional power and external challenges, *Politics*, 41(4), 97-118. **[In Persian]**
30. Schiavon, J. A., & Domínguez, D. (2016). Mexico, Indonesia, South Korea, Turkey, and Australia (MIKTA): Middle, Regional, and Constructive Powers Providing Global Governance. *Asia & the Pacific Policy Studies*, 3(3), 495-504. <https://doi.org/10.1002/app5.148>.
31. Shamiri Shekofti, A. & Shahandeh, B. (2018). Explanation of the Position of Smart Power in China's Foreign Policy, *Geopolitics Quarterly*, 14 (3), 31-62. **[In Persian]**

32. Steel Analytical News. (2018). Complete Economic Recession. <http://www.ifnaa.ir/fa/news/46751>, 24.03.2019. **[In Persian]**
33. Taslimi, M. S. (2011). The Process Analysis of Policy and Decision Making, Samt, Tehran. **[In Persian]**
34. Vaezi, M., Jannati, A. & Karbasian, M. (2014). Foreign policy Strategy for development of Iran Economic position in new International Status, Tehran. **[In Persian]**
35. Voice of Iran News Agency (cited from Howmuch.net). (2018). <http://tnews.ir/site/5d52122338564.html>, 20.05.1397. **[In Persian]**
36. www.baselgovernance.org/asset-recovery
37. www.financialtribune.com/
38. www.heritage.org/
39. www.howmuch.net/
40. www.keyou.ir/
41. www.oecd.org/
42. www.transparency.org/cpi2018
43. www.weforum.org/events/world-economic-forum-on-africa-2019

